

Ü.D.Məmmədova
dissertant, Azərbaycan Texnologiya Universiteti
ulviyya.m@atu.edu.az

Məqalə redaksiyaya daxil olub 30.01.2025

The article was received by editorial board on 30.01.2025

Статья принята к печати 30.01.2025

RƏQƏMSAL İQTİSADİYYAT KONTEKSTİNDƏ AZƏRBAYCANDA STARTAPLARIN ROLU VƏ TƏSİR MEXANİZMLƏRİ

Xülasə

Məqalədə Azərbaycanda startapların formalaşması və inkişaf dinamikası, həmçinin startap ekosisteminin əsas komponentləri və onların qarşılıqlı əlaqələri təhlil olunur. Ölkədə innovasiya yönümlü sahibkarlığın inkişafı, dövlət dəstəyi proqramları, inkubasiya və akselerasiya mərkəzləri, eləcə də vençur maliyyələşdirməsinin rolu xüsusi olaraq vurğulanır. Həmçinin, ali təhsil müəssisələrinin, texnoparkların və beynəlxalq tərəfdaşlıqların startap ekosistemindəki funksiyası nəzərdən keçirilir. Məqalədə mövcud problemlər – hüquqi tənzimləmənin qeyri-kafiliyi, maliyyə resurslarına çıxışın məhdudluğu və innovasiya mədəniyyətinin zəif inkişafı kimi məsələlər də əhatə olunur. Nəticə olaraq, startap ekosisteminin inkişafı və beynəlxalq reyting sıralamalarında rəqabətli mövqeyin əldə edilməsi üçün a)İxtisaslaşmış startap fondlarının yaradılması, b)Universitet-startap əməkdaşlığının rəsmi çərçivəyə salınması, c)Yüksək riskli innovativ layihələrə dövlət və beynəlxalq dəstəyin cəlbi, d)Qrant məbləğlərinin mərhələləşmiş sistemlə artırılması, e)Startap ekosisteminin izləyən illik monitoring və hesabat sisteminin qurulması vacib olduğu qənaətinə gəlinir.

Açar sözlər: *rəqəmsal iqtisadiyyat, sahibkarlıq, startaplar, texnologiya, startap ekosistemləri, qanunvericilik.*

GİRİŞ

Hazırda Startaplar və startap ekosistemi ilə bağlı qanunvericilik çərçivəsi əsasən qanunlardan, qaydalardan, əsasnamələrdən, Respublika Prezidentinin Sərəncamlardan və sair ibarətdir. Məsələn, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2021-ci il 29 yanvar tarixli 20 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “ Startapların müəyyən edilməsi Meyarları”, “Mikro, kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı ilə əlaqədar təhsil, elm, tədqiqat və dəstək layihələrinin maliyyələşməsi Qaydası”, “İnvestisiya fəaliyyəti haqqında Azərbaycan Respublikası Qanunu”, “İnnovativ layihələrin ictimaiyyət üçün açıq reyestrinin aparılması və “Startap” pasportunun verilməsi Qaydaları”, “e-KOB evi” portalı haqqında Əsasnamə, Azərbaycan Respublikasında innovativ inkişaf sahəsində koordinasiyanın təmin edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı ölkəmizdə startap ekosisteminin formalaşmasında və inkişafında mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 29 yanvar 2021-ci il tarixli 20 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş "Startapın müəyyən olunması meyarları" [1] sənədi, ölkədə startap ekosisteminin inkişafına dəstək vermək məqsədilə qəbul edilmişdir. Bu sənəd, innovativ təşəbbüslərin dəstəklənməsi və sahibkarlıq fəaliyyətinin stimullaşdırılması üçün mühüm bir addımdır.

Sənədə əsasən, "Startap" şəhadətnaməsi almaq istəyən şəxslər üçün qoyulan meyarlar iki qrupda təsnifləşdirilir. Birinci qrupdakı meyarlar “Ərizəçilərə dair meyarlardır”. Bura a) Mikro və ya kiçik sahibkarlıq subyekti olmaq; b)Orta və ya iri sahibkarlıq subyekti olan təsisçilərin hüquqi şəxsə payının 49 faizdən çox olmaması; c)Rezident vergi ödəyicisi olmaq. İkinci qrupdakı

meyarlar “Məhsula (xidmətə) dair meyarlardır”. Bura a) Gəlir və ya mənfəət əldə etmək məqsədilə istehsal olunmaq; b)İnnovativ təşəbbüsə əsaslanmaq; c)https://smb.gov.az/az/nav/startap-sehadetnamesi?utm_source=chatgpt.com Rəqabətqabiliyyətli olmaq; d)Qısamüddətli (3 ilədək) perspektivdə tələbin artımının proqnozlaşdırılması; e)Digər startap məhsulu (xidməti) ilə eynilik təşkil etməmək.

Startap ekosisteminin inkişafı üçün mühüm əhəmiyyət daşıyan məqam ondan ibarətdir ki, “Startap” şəhadətnaməsi alan sahibkarlar, bu fəaliyyətlərindən əldə etdikləri gəlirlər üzrə mənfəət və gəlir vergisindən 3 il müddətinə azad edirlər. “Startapın müəyyən olunması meyarları” ilə bağlı qərar startapların maliyyə yükünü azaldaraq onların inkişafına təkan verir. Vergi güzəştləri, innovativ ideyaların reallaşdırılmasını təşviq edir və yeni sahibkarların bazara daxil olmasını asanlaşdırır. Bununla yanaşı, startapların müəyyən olunmuş meyarlara uyğun olması, bazarda keyfiyyətli və rəqabətqabiliyyətli məhsul və xidmətlərin artmasına səbəb olur.

Azərbaycanın startap ekosistemi hələ inkişaf mərhələsindədir və müxtəlif problemlərlə üzləşir. Məsələn, ABŞ, Avropa və Asiya ölkələrində startap sahəsi daha inkişaf etmişdir və hər il minlərlə yeni startap bazara çıxır. Azərbaycanda isə bu istiqamət son illərdə inkişaf etməkdədir və bir sıra problemlər mövcuddur. Bununla belə, Azərbaycan hökumətinin qəbul etdiyi bu qərar, ölkədə startap ekosisteminin inkişafına mühüm töhfə verir. Vergi güzəştləri və dəstək mexanizmləri, startapların maliyyə yükünü azaldaraq onların inkişafına təkan verir. Bu addımlar, ölkənin innovasiya potensialını artırmaq və beynəlxalq səviyyədə rəqabətqabiliyyətli startaplar yetişdirmək üçün vacibdir. "Startapın müəyyən olunması meyarları" sənədi, Azərbaycanda startap ekosisteminin inkişafına dəstək verən mühüm bir addımdır və digər ölkələrin təcrübələri ilə müqayisədə ölkəmizdə startapların inkişafı üçün əlverişli şərait yaradır.

Azərbaycan Nazirlər Kabinetinin 2020-ci il 30 sentyabr tarixli 364 nömrəli qərarı ilə təsdiqlənmiş “Mikro, kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı ilə əlaqədar təhsil, elm, tədqiqat və dəstək layihələrinin maliyyələşdirilməsi Qaydası” sənədi [4], Azərbaycanda startap ekosisteminin inkişafına əhəmiyyətli töhfə verə biləcək strateji sənəddir. Sənəddə nəzərdə tutulan qrant əsaslı maliyyələşdirmə, yeni ideyaları olan lakin maliyyə resursu məhdud startapların ilk addımlarını atmasına imkan yaradır. Startap layihələri bu dəstəklə prototip hazırlamaq, bazar testi aparmaq və ilkin fəaliyyətə başlamaq imkanı qazanırlar. Sənəd çərçivəsində təlim, seminar, trening proqramları və maarifləndirmə tədbirləri maliyyələşdirilir. Bu isə startap qurucularının bilik və bacarıqlarının artırılmasına xidmət edir, həmçinin texniki biliklərlə yanaşı biznes biliklərini də inkişaf etdirməyə imkan verir.

Startapların innovativ xarakterini nəzərə alaraq, sənəddə nəzərdə tutulan elm və tədqiqat layihələrinin maliyyələşdirilməsi onların məhsul və xidmətlərini elmi əsaslarla formalaşdırmalarına və fərqlənən texnologiyalar yaratmalarını üçün ekosistemi gücləndirir. Startaplar üçün patent, texnologiya transferi, laborator analizləri və sənaye nümunələrinin hazırlanması kimi fəaliyyətlərə dəstək verilməsi, onların texnoloji əsaslı və mülkiyyət hüquqları qorunan məhsullar hazırlamasını təşviq edir.

“Mikro, kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı ilə əlaqədar təhsil, elm, tədqiqat və dəstək layihələrinin maliyyələşdirilməsi Qaydası” [4] Startapların xarici bazarlara çıxışı üçün sənədləşmə, sertifikatlaşdırma və tanıtım tədbirlərinə maddi dəstək, onların beynəlxalq rəqabətə hazır vəziyyətə gəlməsinə imkan yaradır. Bu “Qaydalar” gənclər, qadın sahibkarlar, əlilliyi olan şəxslər və digər sosial qrupları da startap fəaliyyətlərinə təşviq etməklə inklüziv innovasiya mühitinin formalaşmasına kömək edir.

Cədvəl 1

Azərbaycanda qəbul edilən “Qaydalar”la ABŞ və AB ölkələrindəki qaydaların müqayisəsi

Ölçə	Azərbaycan	ABŞ / AB ölkələri
Təlim və maarifləndirmə	Dövlət qrantları ilə dəstək	Universitet və inkubator proqramları ilə əməkdaşlıq
Maliyyə dəstəyi	20.000 manatadək qrantlar	Müxtəlif mərhələli fondlar (seed, venture capital)

İnnovasiyaya yönəlik yardım	Patent, laboratoriya dəstəyi	IP hüquqları, texnologiya transfer ofisləri
Beynəlxalq bazara çıxış	İxrac üçün sənədləşmə dəstəyi	İxrac kreditləri, dövlət missiyaları ilə iştirak
İştirakçılar	KOB-lar, fiziki şəxslər	Startaplar, universitetlər, konsorsiumlar

Mənbə: müəllif tərəfindən tərtib edilib

Qeyd edək ki, Azərbaycanda qəbul edilən bu “Qaydalar” bir çox inkişaf etmiş ölkələrdə tətbiq olunan dövlət dəstəyi alətləri ilə uyğunluq təşkil edir. 1-ci cədvəldə Azərbaycanda qəbul edilən “Qaydalar”ın ABŞ və AB ölkələrində tətbiq edilən Qaydalarla müqayisəsi verilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının 2022-ci il tarixli “İnvestisiya fəaliyyəti haqqında” Qanunu [2] investisiya mühitinin tənzimlənməsi və təşviqi baxımından geniş hüquqi çərçivə təqdim edir. Bu qanunun müddəaları startap ekosisteminin inkişafı baxımından da əhəmiyyətli təsirlərə malikdir. Qanunun, demək olar ki, əksər müddəaları bu və ya digər dərəcədə startaplara və startap ekosisteminə da aiddir. Məsələn, Qanunun 1–3-cü və 10–12-ci maddələrinə əsasən startap qurucuları da daxil olmaqla yerli və xarici investorların hüquqları geniş şəkildə qorunur. Startapların hüquqi forması daxil olmaqla, İnvestisiya formasının sərbəst seçilməsi, Gəlirlərin yenidən investisiya edilməsi, Qanunvericilikdə sabitlik prinsipi, Gəlirlərin ölkədən sərbəst çıxarılması (xüsusilə xarici startap investorları üçün vacibdir), Ayrı-seçkiliyə və təqibə yol verilməməsi bu Qanunda tədbir olunub. Bu müddəalar həm hüquqi sabitlik, həm də beynəlxalq investorlar üçün etimad yaradaraq, Azərbaycanda texnoloji və innovativ startaplara investisiyanın cəlb edilməsini asanlaşdırır.

Qanunun 5.2-ci və 7.1-ci maddələr əsasən İqtisadiyyatın texnoloji tutumunu artıran, innovasiyaların tətbiqinə və inkişafına yönələn investisiya layihələri prioritet elan olunur. Startaplar innovativ ideyalar və yeni texnologiyalara əsaslandığı üçün bu kateqoriyaya daxil olur. Qanunla prioritet elan olunmuş layihələrə vergi güzəştləri, dövlət dəstəyi və rəqəmsal xidmətlər təklif oluna bilər. Qanunun 6-cı maddəsinə əsasən Dövlətin təşviq tədbirləri arasında a) Vergi və digər ödənişlər üzrə güzəştlər; b) Güzəştli kreditlər; c) Sənaye parkları və iqtisadi zonalar; d) Dövlət-özəl tərəfdaşlıq mexanizmləri; e) Rəqəmsal investisiya məlumat platformaları geniş tətbiq ediləcək. Belə təşviq tədbirləri startapların həm kapitalla çıxışını, həm də infrastruktur imkanlarını genişləndirə bilər. Məsələn, texnoloji parkda qeydiyyatdan keçmiş startaplar əlavə güzəştlər və mentorluq imkanı əldə edə bilər. Qanunun 15-ci və 17-ci maddələrinə əsasən Startap investorları dövlət orqanları ilə mübahisələrdə mediasiya və ya beynəlxalq arbitrajdan istifadə edə bilərlər. Həmçinin Qanunsuz qərarlar nəticəsində dəymiş zərər dövlət tərəfindən ödənilir. Qanunun bu müddəaları startap fondları, akseleratorlar və inkubatorlar üçün hüquqi təminat səviyyəsini artırır və riskləri azaldır.

“İnvestisiya fəaliyyəti haqqında” Qanun, Azərbaycanda startap mühitini gücləndirmək üçün mühüm hüquqi zəmin yaradaraq Xarici və yerli sərmayələrin cəlbini təfiiq edir, Startap layihələrinə üstün status müəyyən edir, Maliyyə və infrastruktur dəstəyinin göstərilməsini təmin edir, Risklərin minimuma endirilməsinə şərait yaradır.

Azərbaycanda startap ekosisteminin formalaşmasında və inkişafında mühüm əhəmiyyət daşıyan addımlardan biri də “e-KOB evi” portalı haqqında Əsasnamənin təsdiq edilməsidir. “e-KOB evi” portalı haqqında Əsasnamə, Azərbaycanda startap ekosisteminin inkişafına dolayı və birbaşa təsir göstərən rəqəmsal bir infrastrukturun əsasını təşkil edir. Bu əsasnamənin müddəaları və funksional strukturu, startapların fəaliyyətini asanlaşdırmaqla, onların inkişafına dəstək verir.

Əsasnaməyə əsasən, portal “bir pəncərə” prinsipi əsasında fəaliyyət göstərir və startaplara a) Lisenziyalar, icazələr, vergi və rüsumlarla bağlı məlumatlara mərkəzləşmiş çıxış; b) Elektron müraciət və G2B (dövlət-biznes) xidmətlərindən istifadə imkanı; c) Mobil və səyyar xidmətlər, elektron növbə, “Sahibkarın kabinet” vasitəsilə idarəetmə imkanları yaradır.

Startaplar üçün informasiya qeyri-müəyyənliyi və inzibati baryerlər azaldılır. İdeyadan bazara çıxış müddəti qısaldır. Portalın “Biznes Naviqator” sistemi vasitəsilə Startapların bazar

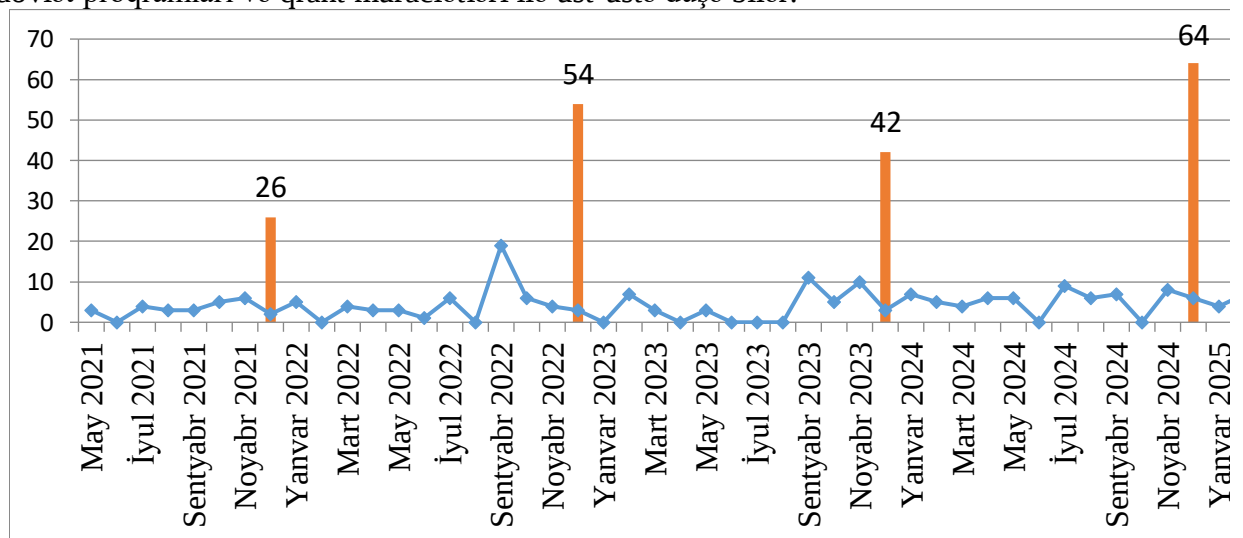
haqqında data əsaslı qərarlar qəbul etməsinə yardım, həmçinin Məsləhət xidmətləri, mobil alətlər və avtomatlaşdırılmış biznes həlləri təqdim olunur. Bu mexanizmlər texnologiyaya əsaslanan startaplara uyğunlaşma imkanı yaradır, eyni zamanda rəqəmsal çeviklik və çevik idarəetmə vərdişlərini inkişaf etdirir.

Portal dövlət xidmətlərini birləşdirərək startapların Vergi öhdəlikləri, Rüsum ödənişləri, həmçinin Rəsmiləşmə və hesabatlılıq proseslərini asanlaşdırır və rəqəmsallaşdırır. Əlverişli tənzimləmə mühiti və bürokratik maneələrin aradan qaldırılması, həm yerli, həm də xarici startap investorlarının cəlb olunmasını təşviq edir. Əsasnamədə modulluq və miqyaslılıq prinsipləri qeyd olunur. Bu o deməkdir ki, sistemə a) Startap akselerator proqramlarının integrasiyası, b) “Startup viza” müraciətləri üçün modul, və c) Yatırımcı–startap əlaqələndirmə sistemi (“InvestAZ” tərzli alətlər) elementlər əlavə oluna bilər. Platforma gələcəkdə daha çox texnoloji, hüquqi və maliyyə xidmətlərini özündə cəmləyərək biləcək və startap ekosisteminin strateji koordinasiya alətinə çevrilə bilər.

• Azərbaycanla qeydiyyatdan keçən startaplar

İstənilən dövlətdə startapların inkişafı və iqtisadi inkişafa töhvəsi startap ekosisteminin inkişaf səviyyəsindən əhəmiyyətli dərəcədə asılıdır. Startap ekosisteminin formalaşması və inkişafı isə qanunvericilik çərçivəsindən çox asılıdır. Azərbaycanda startap ekosisteminin inkişafını nəzərdə tutan qanunvericilik çərçivəsinin son onildə inkişafı nəticəsində artıq startapların sayı artmaqdadır. “KOBİA”-nın 2025-ci il üzrə olan məlumatlarına əsasən Azərbaycanda 2025-ci ilə qədər 199 startap uyğun Şəhadətnamə ilə təmin edilib [Error! Reference source not found.]. Şəhadətnamə alan startapların sayındakı dinamika deməyə əsas verir ki, 2021-2025-ci illər arası dövrdə startapların sayında artım müşahidə edilir.

1-ci qrafikdəki məlumatlara əsaslanaraq, qeyd edə bilərik ki, Aylar üzrə Şəhadətnamə alan startapların sayı dalğavari xarakter daşıyır. Bəzi aylarda startap sayında kəskin artım, digərlərində isə azalma müşahidə olunur. Xüsusilə ilin ikinci rübündə (aprel-iyun) startapların sayında nisbi yüksəliş var. Yaz və payız aylarında daha aktiv startap qeydiyyatları müşahidə edilir – bu dövrlər dövlət proqramları və qrant müraciətləri ilə üst-üstə düşə bilər.

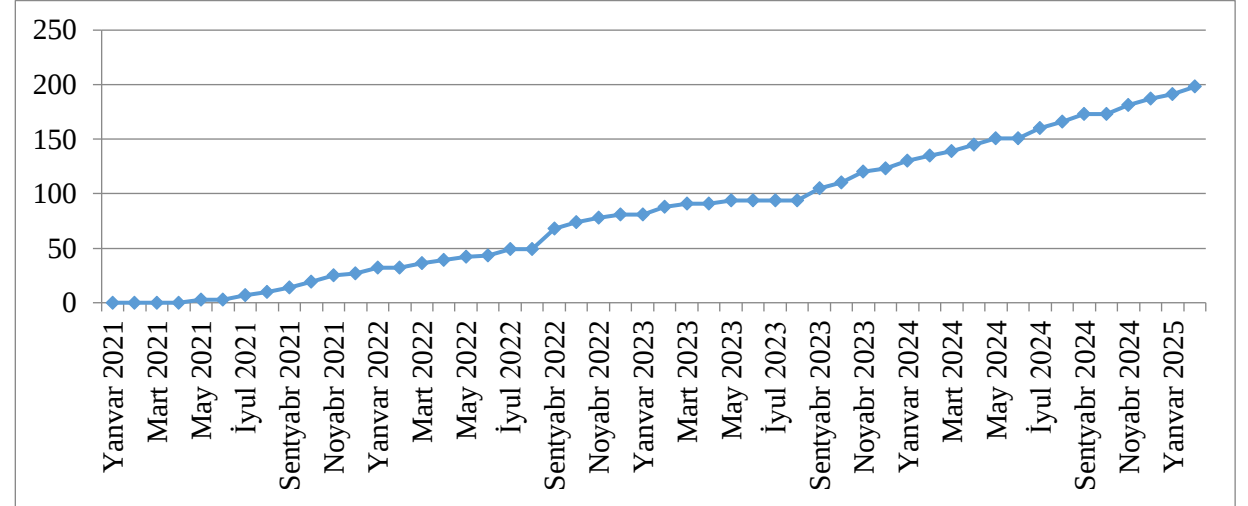
Qrafik 1. Aylar üzrə Şəhadətnamə alan startapların sayı

Bu dəyişkənlik, müraciət və şəhadətnamə prosedurlarının aylıq icra tezliyi, Dövlət qrant çağırışlarının dövrü təbiəti və Yay aylarında sahibkarlıq aktivliyinin azalması ilə izah oluna bilər. Startap fəaliyyəti ilboyu davam etsə də, dövlət təşviq proqramlarının müəyyən vaxtlarda olması və iqtisadi fəallığın mövsümi dəyişkənliyi aylar üzrə qeyri-bərabər paylanmaya səbəb olur.

Startapların cəmi sayının dinamikasına (Qrafik 2) əsaslanaraq iddia edə bilərik ki, startapların sayında kumulativ artım müşahidə olunur. Artım progressiv xarakter daşıyır – yəni zaman keçdikcə ayda daha çox startap şəhadətnaməsi verilir. Bu dinamika startap ekosisteminin tədricən genişləndiyini və dövlət təşviqlərinin real nəticə verdiyini göstərir. 2021-ci ildən etibarən

verilmiş startap şəhadətnamələrinin sayı artıq 200-ə yaxınlaşıb. Dövlət proqramları və “Startapın müəyyən olunması meyarları” sənədi ilə hüquqi baza formalaşdıqdan sonra 2022 və 2023-cü illərdə artım sürətlənmişdir. Bu həm də startap anlayışına etimadın artması və KOB-ların formal mexanizmlərə integrasiyasının göstəricisidir. Ümumi cəmi artım göstərir ki, Azərbaycan startap ekosistemi inkişaf yolundadır, lakin dinamikanın sabit və davamlı şəkildə artması üçün normativ dəstək və maliyyə alətləri ilə müşayiət olunması vacibdir.

Səhatətnamə alan startaplar müxtəlif iqtisadi sektorları əhatə edir. Onlar arasında qida sektoruna aid startaplar da var. Onlar haqqında qısa məlumat 2-ci cədvəldə verilmişdir. Cədvələ kənd təsərrüfatı sektorunda fəaliyyət göstərən startaplar da daxil edilib.

Qrafik 2. Şəhadətnamə alan startapların cəmi sayının dinamikası

Cədvəl 2

	Sahibkarlıq subyektinin adı	Layihə adı	Layihənin mahiyyəti	Verilmə tarixi
1	“Dr.Agro” MMC	Dr.Agro	Kənd təsərrüfatı və aqrar biznes üçün onlayn məsləhət xidmətləri (www.dragro.az)	31 May 2021-ci il
2	Əmir Texniki Xidmətlər” MMC	Bal arılarının gənələrdən təmizlənməsi üçün qurğu hazırlanması layihəsi	Bal arılarını gənələrdən təmizlənməsi üzrə qurğunun istehsalı	06 İyul 2021-ci il
3	Ərdi sahibkar Orxan Cəfərov	Tokhum agro	Aqrar sektor üzrə onlayn məsləhət xidməti platforması	11 oktyabr 2021-ci il
4	"Buta Vending" MMC	butavending.az	Hazır qidaların satışı üçün (sneklər) avtomatlaşdırılmış köşklərin istehsalı (www.butavending.az)	16 noyabr 2021-ci il
5	Fərdi sahibkar İbrahimli Cavad	"Kəndi-gətir" layihəsi	Kənd təsərrüfatı məhsullarının onlayn satış platforması	17 may 2022-ci il
6	"Clopос" MMC	"Clopос" layihəsi	Restoran və kafelər üçün POS proqram təminatı	7 sentyabr 2022-ci il
7	"Satelyzer" MMC	"Satelyzer" layihəsi	Kənd təsərrüfatı üçün peyk data xidmətləri	7 sentyabr 2022-ci il
8	"Edtesk" MMC	"Enthouse" layihəsi	Kənd təsərrüfatı sahəsində elektron integral sxem və interfeys istehsalı	7 sentyabr 2022-ci il

9	Sultanov Malik Hətəm oğlu	“Agroficiant” layihəsi	Kənd təsərrüfatı üçün torpaqda nəm tutucu materialın (hidroqel) istehsalı və satışı	16 noyabr 2023-cü il
10	“Snackpack” MMC	“Snackpack” layihəsi	“Axşam Bazarı” endirimli yemək təklifi üçün mobil tətbiq	16 noyabr 2023-cü il
11	“Alfa Hospitality” MMC	"Alpha N Hospitality" layihəsi	Qidalanma prosesini optimallaşdıran platforma və mobil tətbiq	20 dekabr 2023-cü il
12	“Food Lab” MMC	"Food Lab" layihəsi	Restoran idarəetmə platforması	22.01. 2024-cü il
13	“Eatable” MMC	“Eatable” layihəsi	Onlayn restoran tövsiyə və rezervasiya platforması (mobil tətbiqi)	22.01. 2024-cü il
14	Mirzəyev Rafiq Nəriman oğlu	“Azprofeed” layihəsi	Kənd təsərrüfatı və qida tullantılarının emalı ilə alternativ yağ və proteinlərin istehsalı	18.03. 2024-cü il
15	"AREA Engineering" MMC	“Nutlab” layihəsi	Fındıq yığımı prosesini avtomatlaşdıran texnika	02.07. 2024-cü il
16	"BYQR" MMC	“BYQR” layihəsi	Restoranlar və otellər üçün rəqəmsal menu platforması	02.07. 2024-cü il
17	"Metanoia" MMC	“Jumma” layihəsi	Dini maarifləndirmə, halal məhsulların satışı üçün onlayn platforma və mobil tətbiq	30.09. 2024-cü il
18	Rzayev İnqlab Rza oğlu	“Bazardan” layihəsi	Kənd təsərrüfatı məhsullarının satışı və çatdırılması üçün mobil tətbiq	04.11. 2024-cü il
19	“Firstit” MMC	“Coffeein” layihəsi	Kofeşop, kafe və restoranlarda abunəlik və keşbek funksiyalı alış imkanı verən mobil tətbiq	04.11. 2024-cü il
20	"Suber" MMC	“Suber” layihəsi	İcməli su sifarişi üçün mobil tətbiq	24.12. 2024-cü il
21	“Self Tech” MMC	“SelfBar” layihəsi	Özünəxidmət kofeşopu və mikromarket üçün ağıllı həllər	21.02. 2025-ci il
22	Cabbarov Cavid Ələvsət oğlu	“ECOyem” layihəsi	Tullantı qida qalıqlarının təkrar emalı, it və pişiklər üçün konservləşdirilmiş yem istehsalı	21.02. 2025-ci il

Mənbə: KOBİA (2025)

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, Azərbaycanda startap ekosistemi son illərdə sürətlə inkişaf edir. Azərbaycan hökuməti bu sahənin dəstəklənməsi üçün müxtəlif proqramlar həyata keçirilir. Burada əsas məqamlar və trendlər barədə məlumatları aşağıdakı kimi qruplaşdırma bilərik.

Əvvəlcə Startap Ekosisteminin Ümumi Vəziyyəti haqqında qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan son 5-10 ildə startap sahəsinə xüsusi diqqət ayırır. Hökumət və özəl sektor bu sahəyə investisiyalar ayırır və müxtəlif dəstək proqramları həyata keçirir. Bakıda və digər iri şəhərlərdə bir neçə texnopark və inkubasiya mərkəzləri fəaliyyət göstərir. Son illər Elm və Təhsil Nazirliyi universitetlərin sənaye müəssisələri ilə əlaqələrin genişlənməsinə xüsusi önəm verir. Həyata keçirilən tədbirlər nəticəsində startap ekosisteminin formalaşmasında universitetlərin rolu getdikcə güclənir. ADA Universiteti, Bakı Mühəndislik Universiteti və digər ali təhsil müəssisələri startap ekosisteminin inkişafında mühüm rol oynayır.

- **Azərbaycanda startaplara dəstək infrastrukturu**

Azərbaycanda Startaplara Dəstək İnfrastrukturunun Elementləri arasında İnkubasiya və Akselerasiya Mərkəzləri xüsusilə əhəmiyyətlidir. “INNOLAND” İnkubasiya və Akselerasiya Mərkəzi Startaplara mentorluq, təlim və texniki dəstək təqdim edir. “Barama İnnovasiya və Sahibkarlıq Mərkəzi” Azercell tərəfindən dəstəklənir və İKT yönümlü startaplara fokuslanır. “SUP.VC” Regionun ən fəal startap akselerasiya proqramlarından biridir. Ölkəmizdə müxtəlif Fondlar və İnvestisiya dəstəyi gələcəkdə startap ekosisteminin inkişafı üçün əlverişli mühiti formalaşdırır. Azərbaycan Respublikası İnnovasiya və Rəqəmsal İnkişaf Agentliyi Startapları maliyyələşdirmək və onların beynəlxalq bazarlara çıxışını təmin etmək məqsədilə fəaliyyət göstərir. “Startup Azərbaycan” layihəsi Yerli startapların inkişafına yönəlmiş təşəbbüsdür. Ölkəmizdə həyata keçirilən müxtəlif müsabiqələr və yarışlar startap ekosisteminin inkişafı üçün geniş təbliğat platforması yaradır. “İ2B - İdeyadan Biznesə” müsabiqəsi gənclərin innovativ biznes ideyalarının inkişafına dəstək verən proqramdır. “Startup Battle” və “TechFest” tədbirləri Startapların öz ideyalarını investor və mentorlara təqdim etməyi üçün əlverişli platformalardır.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, Azərbaycan startaplarının əsas fokuslandığı sahələr arasında qida sektoru aparıcı olmasa da, əsas sektorlarda yaradılan startaplar dolayısı ilə qida sektoruna təsir edir. Məsələn, FinTech (maliyyə texnologiyaları), EdTech (təhsil texnologiyaları), AgriTech (aqrar texnologiyalar), HealthTech (səhiyyə texnologiyaları), E-commerce və Logistics, Blockchain və Kriptovalyuta, bərpa olunan enerji və yaşıl texnologiyaların inkişafına yönələn startaplar daha sürətlə inkişaf edir.

Ölkəmizdə startapların inkişafını təmin edə bilən daha əlverişli ekosistemin yaradılması üçün zəruri qanunvericilik şəbəkəsi yaradılmışdır. Startap Sertifikatı almış yeni müəssisələrə vergi və sosial güzəştlər təqdim edilir. Bu sertifikatla sahib olan startaplar müəyyən müddətə gəlir vergisindən də azad edirlər. “Milli Prioritetlər” strategiyası rəqəmsal iqtisadiyyatın inkişafı üçün innovativ texnologiyaların dəstəklənməsinə xüsusi diqqət ayırır.

Azərbaycan startapları “Startup Grind”, “Techstars”, “Seedstars” kimi qlobal platformalarda iştirak edirlər. Yerli startapların xarici bazarlara çıxışı üçün müxtəlif dəstək proqramları həyata keçirilir. Son 10 illikdə bir neçə Azərbaycan startapı uğurlu olmuşdur. Keepface İnfuencer marketing platforması, müxtəlif beynəlxalq bazarlarda fəaliyyət göstərir. WakeMeUp Ağıllı saat və mobil tətbiq üzərindən innovativ xidmətlər təklif edir. Whelp müştəri xidmətlərini avtomatlaşdıran platformadır və qlobal bazarda uğur qazanıb. Buglance Mobil tətbiq və oyunların test edilməsi üçün kütləvi test platformasıdır.

Son 5-10 ildə Azərbaycanda startapların sayında sürətli artımın olmasına baxmayaraq, GSEİ və Startap Genome təşkilatlarının hesabatlarına əsasən ölkəmizin göstəriciləri yüksək deyil. Əsas çətinliklər startaplar üçün Maliyyə resurslarının məhdudluğu, İnnovativ ideyaların kommersiyaşdırılmasındakı çətinliklər, Beynəlxalq bazara çıxışda mövcud problemlər, İnvestorların yerli bazara marağının az olması və sair məsələlərlə bağlıdır.

Bütünlükdə startap ekosisteminə aid olan problemlər qida sektorundakı startap ekosisteminə də aiddir. Azərbaycanda qida sektoru ilə bağlı bir sıra innovativ startaplar və təşəbbüslər mövcuddur. Bu startaplar əsasən aqrar texnologiyalar (AgriTech), qida istehsalı və emalı, çatdırılma xidmətləri, və ekoloji dayanıqlılıq sahələrində fəaliyyət göstərir. Azərbaycanın qida sektorunda uğur qazanan və perspektivli startaplar arasında AgriTech və Kənd Təsərrüfatı Startapları xüsusi yer tutur. Bu sahədə startaplar əsasən innovativ texnologiyalardan istifadə edərək qida istehsalını və keyfiyyətini artırmağa yönəlir. AgroTrack – Fermerlərə məhsul izləmə və keyfiyyət nəzarəti üçün rəqəmsal platforma təqdim edir. İqlim dəyişiklikləri, torpaq analizi və məhsuldarlıqla bağlı real vaxt rejimində məlumatlar təmin edilir. e-Agro – Azərbaycan bazarında aqrar sahə üçün texnoloji həllər təqdim edən platformadır. Fermerlər məhsullarını birbaşa bazara çıxara və ekspert dəstəyi ala bilirlər. Buket.az – Qida və kənd təsərrüfatı məhsullarının onlayn satışı üçün geniş platforma təqdim edir.

Qida Təchizatı və Çatdırılma Startapları sürətli və keyfiyyətli qida çatdırılmasını hədəfləyir. Wolt Azerbaijan Rəqəmsal platforma vasitəsilə restoranlardan qida sifarişləri və çatdırılma xidməti göstərir. Bolt Food Azərbaycanda geniş istifadə olunan bu platforma müştərilərə geniş restoran

seçimi və sürətli çatdırılma xidməti təklif edir. Lezzet.az yüksək keyfiyyətli yerli və ekoloji təmiz qida məhsullarının sifarişini mümkün edən platformadır.

Qida Emalı və İstehsalı Üzrə Startaplar innovativ texnologiyalarla qida istehsalının səmərəliliyini artırmaq və sağlam qida məhsulları təqdim etmək məqsədi daşıyır. GreenPack - Ekoloji təmiz və dayanıqlı qida qablaşdırma texnologiyalarını təklif edən startapdır. Farmery - Azərbaycan bazarında dayanıqlı kənd təsərrüfatı və qida istehsalı sahəsində fəaliyyət göstərir. Məhsulun yetişdirilməsindən istehlakçıya çatdırılmasına qədər texnoloji həllər təqdim edir. BioFarm - Üzvi və sağlam qida istehsalına fokuslanan yerli startapdır.

Rəqəmsal Market və E-Ticarət Platformaları qida məhsullarının onlayn satışına və çatdırılmasına kömək edir. Sərfəli Market Onlayn market xidməti ilə müxtəlif ərzaq məhsullarının sifarişini asanlaşdırır. Bazarstore Online Ənənəvi market şəbəkələrinin onlayn versiyası olub, müştərilərə geniş məhsul çeşidi təqdim edir. Fresco.az – Ekoloji təmiz məhsulların satışına yönəlmiş e-ticarət platformasıdır.

Smart Farming və IoT (Əşyaların İnterneti) Əsaslı Startaplar aqrar və qida istehsalında texnoloji həllər tətbiq edirlər. AgroNet fermerlərə iqlim, torpaq şəraiti və suvarma sistemi ilə bağlı məlumatlar təqdim edərək məhsuldarlığı artıran sistemdir. AqroAI – Kənd təsərrüfatında süni intellektdən istifadə edərək xəstəliklərə nəzarət və məhsuldarlıq təhlili aparan platformadır.

Dayanıqlılıq və Ekoloji Startaplar qida tullantılarının azaldılması və davamlı inkişaf sahəsində fəaliyyət göstərir. FoodWaste.az Artıq qida tullantılarının azaldılması və yenidən istifadə imkanlarının genişləndirilməsi üçün texnoloji həllər təklif edir. EcoPack - Bioloji parçalanan və ekoloji təmiz qablaşdırma həlləri üzərində çalışan startapdır.

Azərbaycanda qida sektorunda fəaliyyət göstərən bəzi startaplar artıq beynəlxalq bazarlarda da fəaliyyət göstərməyə başlayıb. Məsələn Buglance Oyun və mobil tətbiq test platforması olsa da, bu texnologiyaları qida sifərişi və logistika xidmətləri üçün də tətbiq edir.

Azərbaycanda qida sektoru startaplarının inkişafı üçün az sayda platformalar və qurumlar mühüm rol oynayır. Məsələn, INNOLAND İnkubasiya və Akselerasiya Mərkəzi, Azərbaycan İnnovasiya və Rəqəmsal İnkişaf Agentliyi, Startup Azərbaycan, "IDEA Lab" və "Next Step Innovation Center" belə platformalardandır. Qida sektorunda fəaliyyət göstərən startapların az olmasına və startap ekosisteminin hələ də zəif olmasına baxmayaraq, ölkəmizdə belə startapların inkişafı üçün perspektivlər var. Belə ki, qida sənayesində rəqəmsallaşma, yəni istehsal, təchizat zənciri və müştəri xidmətləri üçün texnoloji həllərin tətbiqi, Ekoloji və üzvi qida tələbatının getdikcə artması, yəni sağlam həyat tərzinin artan populyarlığı ilə bu sahədə startapların inkişafı üçün böyük potensial var. Aqrar sektorla əlaqəli texnologiyaların inkişafı fermerlər üçün data-analitik həllər, hava şəraiti və məhsul analizi sistemləri geniş imkanlar yaradır.

Yuxarıda ölkəmizdə startap ekosisteminin dəstəklənməsi istiqamətində mövcud normativ-hüquqi baza, iqtisadi dəstək mexanizmləri, rəqəmsal infrastruktur, investisiya çərçivəsi, inkubasiya strukturları və qida sektorunda fəaliyyət göstərən startapların dinamikası qiymətləndirilərək, innovasiya siyasəti baxımından ölkədaxili tədqiqat və dəstək mexanizmlərinin effektivliyini şərh etmək olar. Belə qiymətləndirmə əsasında və beynəlxalq təcrübələrlə müqayisə edilərək sistemli təkliflər irəli sürmək olar. Məsələn, Startap yönümlü mexanizmlərin gücləndirilməsi vacibdir. Ayrı-ayrı "startap layihələri" üçün ayrıca alt-proqram yaradılmalı, belə layihələrə daha çox yüngülləşdirilmiş müraciət prosedurları tətbiq edilməlidir. Startaplar adətən qeyri-formal mərhələdə olur və sənədləşmə çətinlikləri yaşayırlar.

Startap ekosisteminin səmərəliliyinin gücləndirilməsi üçün startaplara qrant məbləğinin artırılması və mərhələləşdirilməsi də vacibdir. 20.000 AZN məhdudiyyəti mərhələli şəkildə artırıla bilər (məsələn: ilkin mərhələdə 20.000, pilot mərhələdə əlavə 30.000). İnkubator və akselerator proqramlarında ortalama startap dəstəkləri 50-100 min USD səviyyəsindədir (müq. ABŞ, Almaniya).

Startaplar üçün texnologiya transferi və IP dəstəyi mühüm əhəmiyyət daşıyır. Startap layihələrinin əqli mülkiyyət, patentləşdirmə və texnologiya transferi xidmətləri üçün ayrıca texniki yardım fondunun yaradılması mühüm əhəmiyyət daşıya bilər. Avropa İttifaqı və Cənubi Koreya bu sahədə dövlət-sponsorlu texnologiya ofisləri qurub. Həmçinin təhsil və tədqiqat arasında

koordinasiyanın artırılması vacibdir. Startaplar üçün universitetlərdə R&D mərkəzləri ilə birgə pilot layihə proqramlarının yaradılması startap ekosisteminin güclənməsinə təkan verə bilər. ABŞ və Böyük Britaniyada universitet–startap əməkdaşlığı innovasiyanın əsas qaynağıdır.

NƏTİCƏ

Startap ekosisteminin formalaşması üçün Azərbaycanın mövcud normativ bazası startapların inkişafının ilkin mərhələsində qənaətbəxş hesab edilə bilər. Lakin startap ekosisteminin inkişafı və beynəlxalq reyting sıralamalarında rəqabətli mövqeyin əldə edilməsi üçün a)İxtisaslaşmış startap fondlarının yaradılması, b)Universitet-startap əməkdaşlığının rəsmi çərçivəyə salınması, c)Yüksək riskli innovativ layihələrə dövlət və beynəlxalq dəstəyin cəlbi, d)Qrant məbləğlərinin mərhələlənmiş sistemlə artırılması, e)Startap ekosisteminin izləyən illik monitoring və hesabat sisteminin qurulması vacibdir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. "Startap" şəhadətnaməsi [Elektron resurs] / KOBİA. Azərbaycan Respublikasının Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi.

URL: <https://smb.gov.az/az/nav/startap-sehadetnamesi>

2. İnvestisiya fəaliyyəti haqqında: Azərbaycan Respublikasının Qanunu № 551-VIQ, 22 iyun 2022-ci il [Elektron resurs]. / Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi. – Bakı, 2022, - URL: <https://e-qanun.az/framework/50048>.

3. Start-up [Electronic resource] / QUTechnopark. - Bakı, 2021.
URL: <http://qutechnopark.az/az/>

4. Mikro, kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı ilə əlaqədar təhsil, elm, tədqiqat və dəstək layihələrinin maliyyələşdirilməsi Qaydası / qəbul olundu 2024, mart 16. Qərar № 164, - E-Qanun. <https://e-qanun.az/framework/56615>

5. STP: [Electronic resource] / STP. — Bakı, 2022. — URL: <http://stp.az/?l=az>

6. Strateji Yol Xəritələri. Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına və emalına dair Strateji Yol Xəritəsi. - Bakı, 2016. - 157 s.

U.D.Mammadova

doctoral candidate, Azerbaijan Technological University

The role and impact mechanisms of startups in Azerbaijan in the context of the digital economy

Abstract

The article analyzes the dynamics of the formation and development of startups in Azerbaijan, as well as the main components of the startup ecosystem and their mutual relationships. The development of innovation-oriented entrepreneurship in the country, state support programs, incubation and acceleration centers, as well as the role of venture financing are particularly emphasized. The function of higher education institutions, technoparks and international partnerships in the startup ecosystem is also considered. The article also covers existing problems - such as insufficient legal regulation, limited access to financial resources and weak development of innovation culture. As a result, it is concluded that in order to develop the startup ecosystem and achieve a competitive position in international rankings, it is necessary to a) establish specialized startup funds, b) formalize university-startup cooperation, c) attract state and international support for high-risk innovative projects, d) increase grant amounts in a phased system, e) establish an annual monitoring and reporting system that monitors the startup ecosystem.

Keywords: digital economy, entrepreneurship, startups, technology, startup ecosystems, legislation.